

Zooals men ziet, zijn de uitkomsten bevredigend. Over enkele duizendste procenten mag men bij dit klinisch werk niet vallen. Mocht collega KOOPMAN of iemand anders langs dezen weg eens een bloedonderzoek gedaan willen hebben, dan verklaar ik mij daartoe gaarne bereid en zal ik eenige buisjes toezenden.

Amsterdam, 24 Februari 1917.

E. C. VAN LEERSUM.

TAENIA NANA.

Met groote belangstelling heb ik de verhandeling van dr. C. L. DE JONGH over bovenstaand onderwerp in de vorige aflevering gelezen. Zijn vermoeden, dat deze lintworm, al is hij niet in de Nederlandsche literatuur beschreven, niet tot de groote zeldzaamheden behoort, kan ik bevestigen, daar ik vijf gevallen heb waargenomen. Ik vond ze in 1907 in het Limburgsche mijndistrict. Toendertijd werd door mij en dr. W. R. H. KRANENBURG, in opdracht van den minister van landbouw, nijverheid en handel, een algemeen onderzoek ingesteld naar het voorkomen van mijnwormen bij de Limburgsche mijnwerkers. Van deze zeldzame gelegenheid maakten wij toen tevens gebruik om na te gaan, welke andere darmparasieten daar voorkwamen. Wij onderzochten 2623 verschillende personen en vonden in 54 gevallen *anchylostomum duodenale* (2.058 pCt.), in 1090 gevallen *ascaris lumbricoides* (41.55 pCt.), in 954 gevallen *trichocephalus dispar* (36.37 pCt.). Van de meer zeldzame parasieten vonden wij 9 maal de *anguillula intestinalis* en verder eenige gevallen van *trichomonas hominis*. Toen wij ongeveer halverwege met ons onderzoek waren gevorderd, viel mijn oog op een vormsel, dat ik niet kende. Het bleek een parasietenei te zijn en wel dat van de *Taenia nana*. De eieren van dezen lintworm zijn zóó karakteristiek, dat het vaststellen der soort geen moeilijkheden opleverde. Ons was het voorkomen van *Hymenolepis* in Nederland onbekend, en ook bij het nazien der vaderlandsche literatuur kon ik geen gevallen vinden. Prof. C. PH. SLUITER, wien ik om inlichtingen verzocht, deed mij mede, dat ook hem geen gevallen in Nederland bekend waren. Bij onze verdere onderzoekingen hebben wij toen natuurlijk ook op het voorkomen van dezen parasiet gelet en konden wij hem nog in 4 andere gevallen aantoonen. Onderzoek bij de families der besmette personen heeft ons geen uitkomst opgeleverd.

Bij 5 personen werd dus de aanwezigheid van *taenia nana* met zekerheid vastgesteld, doch zeer waarschijnlijk zouden wij er nog enkele meer hebben gevonden, indien wij reeds bij den aanvang van ons onderzoek het eerste geval hadden ontdekt. De mijnwerkersbevolking is wel zeer met darmparasieten besmet.

Naar aanleiding van de vraag, hoe de patiënten van collega DE JONGH besmet zijn geworden, moge nog het volgende worden opgemerkt. Natuurlijk kan men, nu eenmaal gevallen in Nederland gevonden zijn, aan een besmetting hier te lande denken. Toch lijkt het mij waarschijnlijker, dat de vader in Duisburg besmet is geworden. Ook in Duitschland heeft men den parasiet nog weinig beschreven, maar hij komt er voor. Voor zooverre mij bekend is, is Keulen de, het dichtst bij ons land bekende, vindplaats (MERTENS, *Berliner klin. Wochenschrift* 1892, n°. 44—45). Waar nu de worm in ons mijndistrict blijkt voor te komen, geloof ik, dat de kans zeer groot is, dat de vader hem uit Westphalen heeft meegebracht.

Amsterdam, 26 Februari 1917.

J. H. KUIJER.

ALCOHOL EN TUBERCULOSE.

Zeer dankbaar ben ik prof. EJKMAN, dat hij het de moeite waard gevonden heeft kanteekeningen te maken bij mijn opstel over het stuk van ORTH. Aan de voetangels in het gebied der beroepsstatistiek, waarop prof. EJKMAN zoo vriendelijk is mij te wijzen, had ik wel gedacht; ik geloof zelfs, dat zij mij van zijn eigen colleges zijn bijgebleven. Daarom, en omdat plaatsruimte en tijd mij niet toelieten al mijn be-

schouwingen over deze zaak te geven, had ik mij met opzet van verklaring onthouden. Ik wees dus alleen op de groote overeenkomst tusschen onze cijfers en eenige Engelse cijfers, die ik niet goed kon controleeren en waaraan ik door de Leipziger statistiek was gaan twijfelen. Wanneer in Leipzig de cijfers in dezelfde beroepen anders zijn, dan moeten daar andere factoren werken, die het heel belangwekkend zou zijn te kennen. Verder wees ik op het samenvallen van alcoholverleiding en grootere tuberculosesterfte in sommige gevallen. Ik erken echter, dat het juist was geweest dadelijk rekening met den leeftijd te houden, al had ik wel reeds vluchtig berekend, dat dit voor de verhoudingen niet veel verschil maakte. Voor de volledigheid laat ik dat lijstje nog volgen. Dankbaar maakte ik gebruik van verscheidene cijfers van prof. EIJKMAN.

Jaarlijksche tuberculose-sterfte in 1896—1903 per 1000 levenden van elke leeftijdsgroep in eenige beroepen.

	18—22 jaar.	23—35 jaar.	36—60 jaar.
Zeevisschers	1.54	1.45	1.60
Politie en brandweer.....	—	1.70	1.68
Winkelbedienden.....	2.55	2.07	2.58
Spoor- en trammannen.....	2.54	1.75	2.14
Geestelijken.....	—	2.34	1.44
Bierbrouwers.....	3.21	2.09	3.66
Voerlieden.....	0.94	3.20	4.25
Tappers.....	—	3.16	4.03
Letterzettere.....	5.67	4.67	3.56
Kelners.....	3.30	5.75	7.70

Weer zou ik toch willen wijzen op de coïncidentie van alcoholverleiding en tuberculosesterfte, vooral in de oudere leeftijdsgroepen, bij beroepen, waarvoor ongeveer dezelfde lichaamskracht noodig is, en die onder ongeveer gelijke hygiënische omstandigheden worden uitgeoefend. Toch geef ik graag toe, dat er vele andere factoren zijn, die invloed hebben, als bijv. leven in de frissche lucht, op zee, keuring voor indiensttreding, enz.; en dat post nog niet propter behoef te zijn. Misschien heb ik den indruk gegeven aan die beroepsstatistiek te veel te hechten, dan heb ik mij verkeerd uitgedrukt.

Een slecht leerling zou ik van prof. EIJKMAN zijn, als ik niet had opgemerkt, dat op 10000 levenden van elken leeftijd de grootste sterfte aan tuberculose, althans voor mannen in de groote steden, niet valt tusschen het 20ste en 30ste jaar, maar op lateren leeftijd. Deze merkwaardige top, die, zoover ik heb kunnen nagaan, in alle groote steden in Europa, waarvan dergelijke krommen gepubliceerd zijn, voorkomt, wordt juist vaak aan meer alcoholgebruik in de steden dan op het land toegeschreven. Ik sprak er niet over in mijn opstel, omdat het mij toescheen, dat mogelijk andere verschillen tusschen stad en land in het spel waren, en ik mij nog niet genoeg in deze zaak ingewerkt had. Dat gebrek aan frissche lucht de oorzaak zou zijn, wordt onwaarschijnlijk door het feit, dat deze top niet bij vrouwen voorkomt. Misschien weet prof. EIJKMAN er een verklaring van te geven.

Wat nu echter ORTH's onderzoekingen betreft, daarvoor had ik niet noodig de tuberculosesterfte per 10000 levenden van elke leeftijdsgroep, maar de volstrekte cijfers. En de volstrekte sterfte aan tuberculose blijkt toch wel het grootst te zijn tusschen het 20ste en 30ste jaar. Voor 1914 vindt men die cijfers in „Bijdragen tot de Statistiek van Nederland”, Nieuwe volgrees 225, bldz. 57 en seq. afzonderlijk voor mannen en vrouwen, voor 31 groote steden, ook bv. Amsterdam, voor de provincies, voor het Rijk, overal, tusschen het 20ste en 30ste jaar het grootst. De bezetting der jongere leeftijdsgroepen is nl. grooter dan die van de oudere. De kromme in het Jaarverslag van het staatstoezicht op de volksgezondheid heeft ook betrekking op de sterfte per 10000 levenden van elke leeftijdsklasse. Ik meen dus, dat ik in mijn bedenking tegen ORTH, dat hij ongelijksoortige grootheden vergelijkt (en dat men zijn betoogtrant

volgens, evengoed zou kunnen besluiten, dat alcohol een voorbehoedmiddel tegen mazelen is) nog wel staande kan houden.

De lijkopeningen van ORTH, die betrekking hadden op tuberculosesterfgevallen tusschen het 20ste en 30ste jaar, rekende hij natuurlijk vnl. tot de actieve gevallen, zonder neiging tot genezing. Verder zou ik van klinisch standpunt verwachten, dat bij tuberculosen in de eerste tijdperken, de verschijnselen van genezing, bij de latere tijdperken de verschijnselen van voortschrijding in de longen zouden overwegen. Men ziet toch zoo zelden tuberculose, die van het begin af aan actief is, zonder tijdelijken vooruitgang, en hoe vaak was een actieve tuberculose van heden, een oud proces met neiging tot genezing van een half jaar geleden. Maar ik ben geen patholoog-anatoom, en ik leg mij dus neer bij ORTH's verzekering.

Ten slotte wilde ik nog eens uitdrukkelijk zeggen, dat ik geloof, dat wij den drankstrijd een slechten dienst zouden bewijzen, wanneer wij een voor den alcohol minder ongunstig resultaat niet wilden aanvaarden. De drankbestrijders zullen den meesten invloed hebben, als zij hun wapens rein houden van overdrijving. Daarenboven al werd er éénmaal bewezen (ORTH gaf dit bewijs echter nog niet), dat alcohol een genezend of voorbehoedende waarde bij tuberculose had, dan zou de strijd tegen den drank daardoor volstrekt niet minder reden van bestaan hebben. Daarom schijnt mij deze vraag eigenlijk van meer belang voor de tuberculose- dan voor de alcoholbestrijding. ORTH zal, al ben ik overtuigd, dat hij dit zelf niet wenscht, niet kunnen verhinderen, dat zijn meening rechtstreeks, of via de artsen, of misschien via de alcoholreclame de leeken bereikt. Zal er dan bij de wisselende stemming, bij het wankel geestelijk evenwicht van vele tuberculoselijders geen gevaar bestaan, dat zij er maar op los gaan drinken, „als het dan toch zoo goed voor hen is” tot groote schade voor henzelf en voor hun gezinnen? Daarom meende ik niet te mogen zwijgen, ook al bestaat er op vele punten nog geen helderheid, maar te moeten wijzen op die andere meening, die mijns inziens aan officiële statistieken van verschillende landen en aan vele ernstige onderzoekingen wel eenigen steun ontleent.

Katwijk, 26 Februari 1917.

D. VAN DORP-BEUCKER ANDREAE.

VERKIEZING LEDEN DER CENTRALE VERTEGENWOORDIGING.

Aan de artsen-specialisten, die gaan stemmen ter verkiezing van drie leden der centrale vertegenwoordiging, verzoekt ondergeteekende hun stem eventueel niet op hem uit te brengen, daar het hem niet mogelijk is, deze functie te blijven vervullen.

Groningen, 25 Februari 1917.

N. J. A. F. BOERMA.

BERICHTEN.

Wetten, Besluiten, Officiële verslagen, enz.

Het promotierecht der hoogere-burger-scholieren.

Het is onzen lezers welbekend, dat in de laatste jaren op de noodzakelijkheid om ook aan hen, die met goed gevolg het eindexamen der H. B. S. met 5-jarigen cursus hebben afgelegd, het promotierecht in de faculteiten der wis- en natuurkunde en geneeskunde toe te kennen hoe langer hoe luider en van verschillende zijden gewezen wordt. In het voorloopig verslag omtrent de begroting voor binnenlandsche zaken 1917 is deze aangelegenheid ook ter sprake gebracht en werd het een ongezonder conservatisme genoemd, bij de bepaling, wie aan de universitaire examens mag deelnemen en tot de promotie kan worden toegelaten, eenzijdig de klassieke opleiding te bevoordeelen en men drong er met klem op aan, althans wat betreft de wis- en natuurkundige